

УКРАЇНСЬКІ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦІ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ ТА ЇХНІ НАУКОВІ ІНТЕРЕСИ (ПІСЛЯ 1945 Р.)

Оксана ДАНИЛЮК-КУЛЬЧИЦЬКА

молодший науковий співробітник відділу української етнології ННДІУВІ

Анотація. Стаття присвячена прямишівським дослідникам української літератури, а також проблемам та тенденціям українознавчих досліджень Східної Словаччини. У ХХ ст. вперше в історії регіону сформувалася команда місцевих дослідників: літературознавців, мовознавців, етнографів, істориків та мистецтвознавців. Разом вони започаткували нову наукову традицію Пряшівщини і приділили особливу увагу не лише дослідженням, але й популяризації української культури і мови в регіоні. Ця діяльність дуже важлива для збереження знань про культуру, що поступово зникає у зв'язку з асиміляцією українців. Автор робить огляд літературних досліджень словацьких українознавців, висвітлює причини різкого злету, а пізніше згасання наукової роботи в регіоні.

Ключові слова: Пряшівщина, Східна Словаччина, русини-українці, літературознавство.

УКРАИНСКИЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЫ ВОСТОЧНОЙ СЛОВАКИИ И ИХ НАУЧНЫЕ ИНТЕРЕСЫ (ПОСЛЕ 1945 Г.)

Оксана ДАНИЛЮК-КУЛЬЧИЦКАЯ

младший научный сотрудник отдела украинской этнологии ННИИУВІ

Аннотация. Статья посвящена пражевским исследователям украинской литературы, а также проблемам и тенденциям украинствоведческих исследований Восточной Словакии. В ХХ в. впервые в истории региона сформировалась команда местных исследователей: литературоведов, языковедов, этнографов, историков и искусствоведов. Вместе они положили начало новой научной традиции Пряшевищины и уделили особое внимание не только исследованиям, но и популяризации украинской культуры и языка в регионе. Автор делает обзор литературных исследований словацких украинствоведов, освещает причины резкого взлета, а позже угасания научной работы в регионе.

Ключевые слова: Пряшевищина, Восточная Словакия, русины-украинцы, литературоведение.

UKRAINIAN LITERARY SCHOLARS FROM EASTERN SLOVAKIA AND THEIR RESEARCH INTERESTS (AFTER 1945)

Oksana DANYLIUK-KULCHYTSKA

junior research associate of Ukrainian Ethnology Department of NRIUSWH

Annotation. This article is dedicated to people studying Ukrainian literature in the Presov region of eastern Slovakia as well to the problems and tendencies of research of Ukrainian studies in eastern Slovakia.

It was the 20th century when a group of local researchers of Ukrainian studies was formed in eastern Slovakia for the first time. They researched local literature, language, ethnography, history and art. They not only started a new tendency of scientific research of Ukrainian studies in the region but also contributed greatly to popularization of the Ukrainian culture and language. This article includes a review of research interests of the Slovak researchers of that period and considers the reasons for the sudden rise and later fall of the Ukrainian studies researches in the region.

Key words: the Presov region, eastern Slovakia, Rusyns-Ukrainians, literary studies.

Українське літературознавство, як і інші українознавчі дисципліни, у Східній Словаччині почало розвиватися на початку 1950-х років. Курс партії на українізацію Пряшівщини 1952 р. (перехід шкіл на українську мову викладання) потребував учителів, які б володіли українською. Тож починаючи з 1953 р., Міністерство освіти ЧСР відсилає місцеву молодь на навчання в Україну. У 1955 – 1956 рр. у ВНЗ України направляли по 50 студентів щороку [1, 21]. Молодь, яка отримала шанс безкоштовно навчатися у найкращих вузах України, Росії та Чехословаччини і скористалася ним, невдовзі стала науковою елітою Пряшівщини. У цій статті йдеться про літературознавців, унікальність праці яких полягає в тому, що вони переважно досліджували місцеву літературу, про яку материкова Україна не знала. Не всі літературознавчі дослідження місцевих учених можна вважати аполітичними та цінними з точки зору сьогоденної науки. Науковці мусили враховувати радянські традиції досліджень і критики (особливо після окупації Чехословаччини у 1968 р.), інакше їм загрозувала заборона займатися науковою діяльністю. Вчене товариство знало про своїх колег, які через таку заборону були вимушені працювати на робітничих посадах, а дехто був ув'язнений. Усе ж навіть у заполітизованих статтях можна знайти фактичну інформацію про дозволених

письменників та поетів Східної Словаччини та зробити висновки про тих, чий імена не згадані в узагальнюючих статтях, як, наприклад, у статті М. Романа до 30-річчя української літератури Чехословаччини [2]. Слід відзначити, що до посилення комуністичного режиму науковці сміливо досліджували життя і творчість заборонених в Україні письменників. «Цього можливо було досягти як завдяки тому, що цензура в ЧСР не сягала рівня цензури в Радянському Союзі, але й завдяки тому, що україністи ЧСР – такі як Орест Зілінський, Іван Мадцинський, Микола Неврлий, Юрій Бача, Павло Мурашко, Вацлав Жідлицький, Зіна Генік-Березовська, Михайло Мольнар, Федір Гондор, пізніше Микола Мушинка та інші, – правильно зорієнтувалися в суті наведеної проблематики, засвідчили високий рівень її розуміння та проявили високу міру громадянської сміливості при її презентації, використовуючи при цьому різні форми», – зазначає Ю. Бача [3].

Письменники регіону отримали можливість друкувати свої твори у місцевій періодиці і легко знаходити свого читача. З 1946 р. почали виходити журнал «Костер» (видавали пряшівські студенти празьких ВНЗ), газета-тижневик «Карпатская звезда» (у Празі та Пряшеві), з 1947 р. пряшівський журнал «Колокольчик – Дзвіночок», пізніше – газета «Нове життя», журнал «Дружно вперед»,

«Піонерська газета», журнал «Дукля». У 1960 р. у Пряшеві було створено відділ української літератури словацького педагогічного видавництва, в якому об'єдналися дві редакції – підручників та художньої літератури. Відділ видав близько 1000 різних підручників, методичних посібників та інших шкільних матеріалів і близько 500 назв белетристики та науково-популярної літератури. Серед видань колективні та особисті збірники письменників краю. Вже у 1964 р. при відділі української літератури заснували Клуб приятелів української літератури «Дружба», який нараховував понад 700 членів-передплатників. Видавничу діяльність фінансувало Міністерство шкіл та культури Словацької СР.

Цей період піднесення української літератури регіону почав згасати після радянської окупації 1969 р. і практично закінчився після Оксамитової революції 1989 р., коли дотації на видання українських книжок у Словаччині радикально обмежили. З одного боку, новостворена держава Чехо-Словацька Федеративна Республіка потребувала коштів для більш важливих питань, ніж фінансування меншин, а з другого – через небезпеку втрати територій державі нелогічно підтримувати меншину, яка здавна живе на землях, що межують з материнською країною.

У кращі часи науковці мали змогу видавати свої монографії за державний кошт, пізніше знаходили фінансування лише для збірників. Незалежно від фінансування протягом кращих і гірших років для української меншини словацькі українознавці друкували свої праці у двох місцевих періодичних наукових виданнях: «Науковому збірнику Музею української культури у Свиднику», що

виходить з 1965 р. і дотепер (більшість збірників політематичні), та в «Наукових записках» (19 номерів з 1972 р. до 1994 р.), що видавав Культурний союз українських трудящих Чехословацької СР у Пряшеві, а пізніше Союз русинів-українців Словацької Республіки. Статті у «Наукових записках» часто були тематичними, присвячені річницям окремих особистостей чи подій: № 11 приурочений до 30-ї річниці видання літературно-мистецького та публіцистичного журналу «Дукля», № 12 – українському поету і публіцисту Федору Лазорику, № 14 – 50-й річниці Українського радіо в Чехословаччині та 25-й річниці створення Відділу української літератури Словацького педагогічного видавництва у Прешові, № 17 – творчості Тараса Шевченка, № 18 – Василя Латти, № 19 – Івана Мацинського. Останні збірники склалися на матеріалах наукових конференцій [4].

Також у 1968 р. вийшов збірник літературно-критичних нарисів про українську літературу Пряшівщини 1945 – 1967 рр. [5], у якому І. Мацинський писав про історичні передумови літературного процесу регіону, Василь Хома – про загальні тенденції літературного розвитку, Андрій Червеньяк – поезію, Юрій Бача – прозу та Олена Рудловчак – драматургію.

У згаданому вище журналі «Дукля» та місцевих газетах часто друкували літературно-критичні статті [6].

Треба згадати про збірники наукових праць, що виходять у Прешові за матеріалами міжнародних конференцій на тему словацько-українських взаємин. У кожному з таких збірників є спеціальний розділ з літературознавства. Наприклад, до збірника матеріалів 6-ї наукової карпатознавчої конференції 2000 р. [7]

увійшли роботи трьох словацьких українознавців (Л. Бабота, М. Неврлий, Я. Джоганик). Ще один збірник вийшов у 2003 р. [8], до нього увійшли праці з української літератури 8-ми словацьких учених (з літературознавчих статей три написані українською, інші – словацькою мовами).

Колективні праці останніх років виходять здебільшого словацькою мовою. Наприклад, у 2007 р. вийшов збірник праць про книжкове видавництво на Пряшівщині «Z minulosti a súčasnosti knižnej kultúry Prešova» [9]. Із дев'яти авторів лише Зузана Джупинкова зробила українознавчу розвідку «Огляд русинської і української періодики, що виходила у Пряшеві у 1919–2006» [10].

З 1950-х років у Словаччині біля 20 науковців постійно займалися дослідженнями з української літератури. Пряшівський літературознавець в еміграції Йосиф Сірка стверджує, що «чи не найбільшу заслугу у підвищенні якості художніх творів мають саме літературознавці, які критично займалися досягненнями української літератури південних лемків» [1, 110].

Нижче подаємо імена та огляд праць літературознавців Пряшівщини [11].

Олена Рудловчак (1919 р. н.) досліджує українсько-словацько-російсько-угорські літературні взаємини та українську журналістику Словаччини [12]. Уклала хрестоматію закарпатської української літератури XIX ст. у двох томах (1976, 1985). Праці: «Юрій Іванович Ставровський-Попрадов: життя, творчість, твори» (1984) – про місцевого фольклориста і публіциста XIX ст.; «Велика Жовтнева соціалістична революція і розвиток журналістики українців Чехословаччини» (1979) – огляд преси

Східної Словаччини та основних тенденцій у журналістиці початку XX ст.; «Формування літературно-критичної думки на сторінках Дуклі» (1985); «Шляхи російського друкованого слова до закарпатських українців. Закарпатоукраїнські кореспонденти російської періодичної преси в 50–70-і роки XIX ст.» (1988) – у цьому обширному дослідженні О. Рудловчак на основі великої кількості архівних джерел (листування Раєвського з Войтковським, Поповим, Раковським, Поповичем, Грабарем, Духновичем, Рубієм та ін.) та друкованих матеріалів (більше двохсот) показала роботу інтелігенції із забезпечення русинів слов'янською світською та духовною літературою, підручниками, створення бібліотек та книгосховищ при монастирях, їхні спроби завадити зугорщенню слов'янського населення. У дев'ятнадцятисторінковому додатку до розвідки автор уклала словник імен та періодики, згаданих у її праці; «Олександр Павлович і наша сучасність» (1982) – аналізуючи твори місцевого поета і культурно-освітнього діяча Павловича з його найстарішого рукописного збірника, автор розглядає історичні умови і процес формування світогляду Павловича; «Українська піонерська газета «Веселка» і її місце в журналістиці українців Чехословаччини» (1977) – тут ідеться про історію створення україномовної газети, її рубрики і тематику статей.

Юрій Бача (1932 р. н.) – літературознавець, письменник і публіцист. Досліджує закарпатоукраїнську літературу XIX та XX ст. Один із тих учених, кому заборонили займатися науковою діяльністю в 1973 р., а до того він був на кілька років ув'язнений. Монографії: «Літературний рух на Закарпатті середини

19 століття» (1961); «З історії української літератури Закарпаття та Чехословаччини» (1998) – автор розглядає літературний рух на Закарпатті, стан його дослідження, розвиток української літератури в Чехословаччині після 1945 р. та робить його періодизацію. Багато критичних праць присвячені проблемам і здобуткам місцевих письменників та поетів [13].

Йосиф Шелепець (1938 р. н.) досліджував деякі аспекти творчості О. Духновича, О. Павловича, Ф. Лазорика та інших місцевих письменників. Його праці: «Спірні вірші О. Духновича» (1983); «Дрібна проза О. Духновича»; «Роль радянської літератури в розвитку письменства українців Східної Словаччини» (1985); «В річищі авангардної літератури» (1985) – про вплив чеської авангардистської літератури на творчість Федора Лазорика; «Фацеція Подхо Браччоліні в обробці Івана Франка» (1990) – про Франкову версію фацеції «Про чоловіка, який шукав у річці втоплену дружину».

Іван Мацинський (1922 р. н.) – письменник та літературознавець, якому за часів комуністичного режиму у Чехословаччині заборонили видавати свої твори. Досліджував життя і творчість місцевих письменників. Праці: «Розмова сторіч» (1965) – про історію української літератури Закарпаття і Пряшівщини; «Кінець XVIII – перша половина XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича. До 200-річчя з дня народження (1783 – 1849)» (1982) – це біографія закарпатського письменника і філософа Довговича, показана через призму історичних подій, сучасником яких він був, а також аналіз його праць. Автор детально роз'яснює низку цікавих історичних моментів у коментарях. Одразу за цією

статтею у збірнику надрукована фотокопія єдиного екземпляра рукописної збірки праць Довговича.

І. Мацинський також почав роботу над «Словником історичного життя закарпатських українців», статті якого публікували в кожному номері журналу «Дукля» з 1967 р. до 1971 р., а також у номерах 1984 р.

Орест Зілинський (1923 р. н.) – літературознавець і фольклорист, єдиний українець – член-кореспондент Чеської Академії Наук. Досліджував українську літературу та українську літературу Пряшівщини, українсько-чесько-словацькі літературні зв'язки [14]. Праці: «O stylove podstate Ševčenkovy poezie» (1961); «Тарас Шевченко та чеська література» (1961); «Куди йти літературі східнославацьких українців» (1965); «Франко і чеський приклад» (1965); «Досягнення і перспективи нашої літературної критики» (1966); «Яка поетова дорога?» – про поезію місцевого поета Степана Гостиняка; «Resepce Ševčenka v české literatuře XIX. století: překlady – hodnocení – ohlasy» (1966); «На шляху до людинознавства» (1968) – про розвиток української літератури в Чехословаччині; «Радість світлого розуму» (1969) – про творчість І. Котляревського.

Йосиф Сірка (1936 р. н.) – особлива постать у словацькому українознавстві, у 1968 р. імігрував у Німеччину, досліджував літературу українців Пряшівщини. Звісно, у нього була можливість давати незалежну оцінку творам письменників та роботі вчених регіону. Його праці: «The Development of Ukrainian Literature in Czechoslovakia 1945 – 1975» (1978), «Розвиток національної свідомості лемків Пряшівщини у світлі української художньої літератури Чехословаччини» (1980).

Любиця Бабота (1944 р. н.) досліджує закарпатоукраїнську літературу XIX ст. та українсько-словацькі літературні зв'язки. У своїй праці «Закарпатоукраїнська проза II пол. XIX ст.» авторка за першоджерелами проаналізувала праці О. Духновича, П. Яновича, О. Гомічкова, О. Митрака, А. Кралицького, І. Сильвая, Є. Фенцика, Ю. Ставровського-Попрадова та ін. [15]. У вступі на 65-ти сторінках зробила огляд найвагоміших праць з української літератури вчених усього світу. Л. Бабота також є авторкою багатьох наукових статей, присвячених творчості Т. Шевченка, В. Довговича, М. Божук-Штефуци, Ф. Лазорика, Зореслава та ін. [16].

Йолана Голенда (1938 р. н.) написала монографію про творчість місцевого письменника, історика та церковного діяча Анатолія Кралицького «Анатолій Кралицький: розвідка і вибрані твори» (1984). Займається питаннями дитячої української літератури в регіоні: «Ukrajinská literatúra pre deti a mládež» (1985); «Перспективи видавничої діяльності українців Чехословаччини в галузі дитячої літератури» (1988); «Твори Федора Лазорика для дітей» (1990) – автор аналізує твори Лазорика для дітей та його роботу на посаді редактора дитячого часопису «Дзвіночок»; «Іван Франко та Ірина Невицька» (1985) – у статті автор знаходить ознаки впливу творчості Франка у повісті закарпатоукраїнської письменниці І. Невицької «Пригоди Матія Куколки».

Юрій Кундрат (1935 р. н.) працює в галузі теорії та критики художнього перекладу. Його праці: «Український художній переклад у Чехословаччині» (1983), «Теорія і практика перекладу» (1984), «Переклади на сторінках Дуклі»

(1985), «Художні переклади Федора Лазорика» (1985), «Видавнича діяльність в галузі української перекладної літератури Чехословаччини (1945–1985)» (1988), «Іван Франко – перекладач творів світової літератури» (1990).

Михайло Мольнар (1930 р. н.) досліджує чехо-словако-українські літературні взаємини та творчість місцевих письменників. Його монографії: «Тарас Шевченко у чехів та словаків» (1961); «Словаки і українці. Причинки до словацько-українських літературних взаємин з додатком документів» (1965); «Зустріч культур» (1980); «Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками» (1957). Праці про місцевих письменників: «Кілька думок про творчість Марії Дуфанець» (1972); «Кілька думок про творчість В. Гренджі-Донського» (1972); «Над вибраним з поетичного доробку Ф. Лазорика» (1971).

Микола Неврлий (1916 р. н.) – франкознавець та шевченкознавець, бібліограф, також досліджує творчість місцевих письменників [17]. Його монографії: «Ivan Franko, ukrajinský básnik revolucionár» (чеською мовою, Praha, 1952); «Безсмертний Шевченко» (1954); «Олександр Олесь. Життя і творчість» (Київ, 1994). Праці про місцеву літературу: «Наша поезія» (1964), «Шляхом терновим» (1969) – про збірку поезій В. Гренджі-Донського. Проблематика чесько-українських та словацько-українських літературних зв'язків висвітлюється в дослідженнях «Зденек Неєдли та Україна» (1959), «Словацька україніка. Бібліографія (1945–1964)» (1965), «Українсько-іншослов'янські зв'язки» (1970), «Деякі спільні і відмінні риси українського і словацького романтизму» (1972), «Українська і словацька романтична проза» (1974).

Михайло Роман (1930 р. н.) – дослідник життя і творчості місцевих письменників. Його праці: «Федір Лазорик. Життя і творчість» (1974); «Шляхи літератури українців Чехословаччини після 1945 р.» (1979); «Літературна критика і Дукля» (1985); «Поезія Степана Гостиняка» (1991) [18].

Федір Ковач (1931 р. н.) досліджує проблеми і тенденції української літератури у Словаччині, а також творчість письменників Пряшівщини. Написав монографії «Життя і творчість О. Павловича» (1969), «Деякі проблеми розвитку української літератури в Чехословаччині» (1973); «Прозові твори В. Зозуляка» (1979). Інші праці: «Іван Гриць-Дуда» (1976) – про творчість місцевого письменника; «Журнал Дукля і його роль в розвитку літератури українців ЧССР за останніх 30 років» (1985); «Тарас Шевченко у творчості українських письменників Чехо-Словаччини» (1991).

Андрій Шлепецький (1930 р. н.) досліджував будительську проблематику, творчість О. Павловича, І. Франка. Його праці: «Закарпатські будителі та наша сучасність» (1957); «Іван Франко – пророк західноукраїнських земель» (1990) – про праці І. Франка, присвячені соціальним і політичним проблемам Західної України та Закарпаття; «Попередники будителів Закарпаття та Пряшівщини» (1967); «Літературна спадщина О.І. Павловича» (1982) – про поетичну та педагогічну спадщину Павловича та історію зберігання його рукописів; «Словацьке джерело поетичної творчості О.І. Павловича» (1982) – у цій праці автор показує, як поезія словацького поета Гуголина Гавловича вплинула на тематику та ідеї творчості Павловича.

Юрій Панько (1933 р. н.) – один із учених, якого відсторонили від наукової діяльності у 1975 р. Зробив наукову розвідку «Історія одної легенди» (1991), у якій показує вплив легенди про князя Лаборця, який боронив закарпатське населення проти угорського засилля, на сучасну літературу і драматургію регіону. З початку 90-х років захопився ідеєю окремого народу русинів і у співпраці з іншими уклав «Русинсько-русько-українсько-словенсько-польський словник лінгвістичних термінів» (1994), «Правила русинського правопису» (1994) та «Орфографічний словник русинського язика» (1994).

Василь Хома (1927 р. н.) – літературний критик, зробив низку досліджень про творчість місцевих письменників, також досліджує російську та українську літературу в Словаччині. Праці: «О новой повести В. Зозуляка «В кровавом тумане» (1957); «Замечательный талант» (1958) – про творчість місцевого письменника Михайла Шмайди; «Драматическое творчество Евы Капишовской-Бисс» (1960); «Де ж правда?» (1961) – про роман Шмайди «Тріщать криги»; «Od futurizmu k literatúre faktu Bratislava» (1972), «Традиції Т.Г. Шевченка й наші літературні справи» (1991), «Формування поетичного профілю поета Івана Мацинського» (1994). На початку 90-х В. Хома приєднався до русинського руху за визнання русинів окремим народом, став редактором щорічного літературного альманаху «*Rusyn'skyj literaturnyj almanach*», який видає організація «Русинська оброда», у 2003 р. видав підручник з русинської літератури «*Rusyn'ska literatura pro 2. klasu serednich skol iz navčanëm rusyn'skoho jazyka*», у 2005 р. вийшов збірник «*Obrodžinja rusyniv*».

(zbornyk statej i študij o rusyn'skij literaturi, kulturi i dijatel'ctvi rusyn'skych organizacij ro roku 1989)».

Микола Мушинка (1936 р. н.) – фольклорист, етнограф та літературознавець, академік Української академії наук, у 1970 р. відсторонений від наукової діяльності за зв'язки з шістдесятниками. Праці, що стосуються літератури: «Володимир Гнатюк і Закарпаття» (1975); «Володимир Гнатюк. Життя і його діяльність в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства» (1987); «Тарас Григорович Шевченко і цензура німецького Протекторату Чехії і Моравії» (1991).

Ілля Галайда (1931 р. н.) – письменник і літературознавець. Пише літературно-критичні статті на твори російських та місцевих письменників російською мовою. Праці: «А хто допоможе людині?» (1969) – про творчість місцевої письменниці М. Дуфанець; «Вірші і поезія» (1962) – про вірші С. Макари та Й. Шелепця; «Байки» (1964) – про творчість М. Ксеняка; «Вода в морі очищається» (1970) – про творчість Лариси Мольнар.

Іван Гірка (1928 р. н.) – літературний критик, досліджує російську та українську літературу. Його праці про місцеву літературу: «Заметки о творчестве Иванчова» (1959), «Байки Ксеняка» (1971); «До дискусії про ліричну прозу» (1972), «Спалахи» Іллі Галайди» (1975); монографії: «Некоторые вопросы художественного очерка и лирической прозы в советской литературе» (1978), «Типологические особенности современной советской лирической прозы» (1981).

Андрій Червеньяк (1932 р. н.) – літературний критик, один із заборонених після 1970 р. Праці: «До проблем

української літератури в Чехословаччині» (1965); «Над картою місцевої поезії» (1963); «За правдивість літератури» (1958); «Фіяско виразного кольору» (1965) – гостра критика повісті Василя Даця «Очі невиразного кольору».

Вера Жемберова (1948 р. н.) досліджує словацьку поезію і прозу XIX – XX ст., має також праці про українських письменників: «Súvislosti historickej prozy Ivana Franka a Jégého» (1990) – у цій праці авторка порівнює романи Франка «Захар Беркут» та Надаші-Еге «Адам Шангала» в контексті їх впливу на історичну свідомість народу; «Miesto dejín v tvorbe Tarasa Hryhorovycha Ševčenka» (1991) – про місце історичних подій у творчості Шевченка; «Ivan Macinský o roézii slovenského národného obrodenia» (1994) (Іван Мацинський про поезію словацького народного руху) [19].

Зробивши огляд літературних досліджень українських літературознавців Словаччини після 1945 р., можна дійти таких висновків:

– на території Пряшівщини одночасно діяла порівняно велика кількість літературознавців як для такої невеликої території. Така зацікавленість наукою залежала від зовнішніх чинників, а саме від фінансування політики українізації. З припиненням масштабного фінансування, особливо з початком словакізації та падінням іміджу України, нове покоління вчених-українознавців не з'явилося. Тож дотепер на цій ниві працюють ті ж самі вчені, що і 50 років тому;

– свої праці більшість літературознавців регіону присвячували літературному процесу на Пряшівщині та творчості місцевих письменників і поетів. Все ж останнім часом вчені більше занепокоєні зниканням української етнічної

меншини на Пряшівщині, що відображається у їхніх сучасних публікаціях;

– вчені Пряшівщини розуміли важливість творчості заборонених у Радянському Союзі письменників і не побоюлися в умовах комуністичного режиму сприяти виданню неопублікованих творів О. Олеся, збірника творів Д. Фальківського, Б. Антонича та В. Винниченка [20];

– літературна і наукова діяльність українців Пряшівщини дуже постраждала після вводу військ Варшавського пакту в Чехословаччину у 1968 р. Багатьом вченим та письменникам заборонялося друкуватися, наукові праці набули комуністичного забарвлення, тематика художніх творів була ідеологічно спрямованою;

– у 90-ті роки ХХ ст. у Східній Словаччині через державну політику словакізації закрили українські школи, діти вже не читають українською, отже, зник і український читач. Українська література та українське літературознавство регіону перебувають у занепаді. Отже, феномен стрімкого злету культури і науки регіону, а потім їх занепаду є яскравим прикладом того, який великий вплив може мати політика держави на культурний розвиток населення. Ще у 1980 р. Й. Сірка стверджував, що подальша доля українців Пряшівщини багато в чому буде залежати від взаємин з Україною [1, 111]. Зараз бачимо, що стається з меншиною, якщо її не підтримує материнська держава.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сірка Й. Розвиток національної свідомості лемків Пряшівщини у світлі української художньої літератури Чехословаччини. – УВУ. Серія: Монографії. – Ч. 31. – Мюнхен, 1980. – 191 с.

2. Роман М. Шляхи 30-річного розвитку української літератури Чехословаччини // Дукля. – Пряшів, 1975. – № 4. – С. 60–69.

3. Ю. Бача. Особливості розвитку української літератури Чехословаччини після 1945 року. – Режим доступу: <http://www.jurbaca.sk/56-1945>

4. *Ňachajová Mária*. Naukovi zapysky: článková bibliografija č. 1– 19 / ed. Mária Ňachajová. – Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2010. – 128 s.

5. Література чехословацьких українців 1945–1967. Проблеми й перспективи: збірник. – Пряшів, 1968. – 156 с.

6. Реєстр альманаху «Дукля» за 1953–1962 рр. / Укл. Марія Петровай. – Пряшів, 1963. – Додаток до «Дуклі» №1.

7. Закарпатська Україна у складі Чехословаччини: збірник матеріалів 6-ї наукової карпатознавчої конференції. – Пряшів, 2000. – 317 с.

8. Словацько-українські взаємини в галузі мови, літератури, історії та культури: збірник матеріалів міжнародної конференції 12–13 вересня 2002 р. – Пряшів, 2003. – 400 с.

9. *Z minulosti a súčasnosti knižnej kultúry Prešova/* zostavila Marcela Domenová/ – Vyd. Prešov : Štátna vedecká knižnica, 2007. – 180 s.

10. *Džupinková Z*. Prehľad rusínskych a ukrajinských periodik vichádzajúcich v Prešove v rokoch 1919–2007// *Z minulosti a súčasnosti knižnej kultúry Prešova/* zostavila Marcela Domenová/ – Vyd. Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2007. – S. 105 – 125.

11. Портал каталогів словацьких бібліотек www.kis3g.sk; Краєзнавчий словник русинів-українців, Пряшівщина. Союз русинів-українців Словацької Республіки, Пряшів, 1999. – 395 с.; Енциклопедія історії та культури карпатських русинів. – Ужгород: Видавництво В.Падяка, 2010. – 888 с.

12. *Закривидорога О., Ільченко Л., Падяк В.* Олена Рудловчак. Бібліографія праць та літопис життя / Вступ. слово В. Падяка. – Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2001. – 160 с.

13. *Ivan Chlanta*. Personálna bibliografija prof. Juraja Vaču. – Режим доступу: /<http://>

www.pulib.sk/elpub2/PU/Vaca1/pdf_doc/3.pdf /- 174s.

14. *Мушинка М.* Науковець з душею поета. До 60-річчя від дня народження Ореста Зілинського. – Бавнд-Брук, 1983. – 58 с.

15. *Бабота Л.* Закарпатоукраїнська проза II пол. XIX ст. – Словацьке педагогічне видавництво. Відділ української літератури в Пряшеві, 1994. – 249 с.

16. *Бабота Л.* Поширення книжкових перекладів чехословацької української літератури чеською та словацькою мовами // Наукові записки. – Пряшів, 1988. – КСУТ № 14. – С. 81–92; Твори Івана Франка в перекладах Юрія Жатковича та Гадора Стрипського // Наукові записки. – Пряшів, 1990. – КСУТ № 15–16. – С. 141–145 (Завдяки перекладам Жатковича та Стрипського на угорську Франко став першим українським поетом, з творами якого познайомився угорський читач); Знайомлення закарпатських українців з творчістю Тараса Шевченка в Австро-Угорщині // Наукові записки. – Пряшів, 1991. – КСУТ № 17. – С. 95–102.

17. *Adela Fazbiková.* Mikuláš Nevrlý: personálna bibliografia. – Štátna vedecká knižnica, 2001. – 147 s.

18. *Ňachajová M.* Michal Roman. Personálna bibliografia. – šVK Prešov, 2005. – 163 s.

19. *Publikačná činnosť Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.* Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta Inštitút slovakistických, knižničných a masmediálnych štúdií. – Режим доступу: <http://www.unipo.sk/public/media/15907/Viera-Zemberova-publikacie-11-2012.pdf>

20. *Олесь О.* Грицеві крашанки. – Пряшів: Словацьке педагогічне видавництво, 1965. – 20 с.; Ніч на полонині: драматична поема на 4 картини. – Пряшів: СПВ – Відділ української літератури, 1964. – 66 с.; *Фальківський Д.* Ранені дні. – Пряшів: СПВ, 1969. – 315 с.; *Антонич Б.* Перстені молодості. – Пряшів: Відділ української літератури, 1966. – 371 с.; *Мольнар М.* Забутий письменник? // Винниченко В. Оповідання. – Братислава, 1968.

REFERENCES

1. *Sirka Y.* Rozvytok natsionalnoi svidomosti lemків Priashivschyny u svitli ukrainskoi khudozhnoï literatury Chekhoslovachyny. – UVU. Serii: Monografii. – ch. 31. – Miunkhen, 1980. – 191 c.

2. *Roman M.* Shliakhy 30-richnoho rozvytku ukrainskoi literatury Chekhoslovachyny // Duklia. – Priashiv, 1975. – № 4. – S. 60 – 69.

3. *Yu. Bacha.* Osoblyvosti rozvytku ukrainskoi literatury Chekhoslovachyny pislia 1945 roku. – Rezhym dostupu: <http://www.jurbaca.sk/56-1945>.

4. *Ňachajová Mária.* Naukovi zapysky: článková bibliografia č. 1 – 19 / ed. Mária Ňachajová. – Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2010. – 128 s.

5. *Literatura chekhoslovatskykh ukraintsiv 1945–1967. Problemy y perspektyvy: zbirnyk.* – Priashiv, 1968. – 156 s.

6. *Reiestr almanakhu «Duklia» za 1953–1962 rr.* / Ukl. Mariia Petrovai. – Priashiv, 1963. – Dodatok do «Dukli» №1.

7. *Zakarpatska Ukraina u skladi Chekhoslovachyny: zbirnyk materialiv 6-yi naukovi karpatoznavchoi konferentsii.* – Priashiv, 2000. – 317 s.

8. *Slovatsko-ukrainski vzaiemyny v haluzi movy, literatury, istorii ta kultury: zbirnyk materialiv mizhnarodnoi konferentsii 12–13 veresnia 2002 r.* – Priashiv, 2003. – 400 s.

9. *Z minulosti a súčasnosti knižnej kultúry Prešova/ zostavila Marcela Domenová/ – Vyd. Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2007. – 180 s.*

10. *Džupinková Z.* Prehľad rusinských a ukrajinských periodík vichádzaúcich v Prešove v rokoch 1919–2007 // Z minulosti a súčasnosti knižnej kultúry Prešova/ zostavila Marcela Domenová/ – Vyd. Prešov: Štátna vedecká knižnica, 2007. – S. 105–125.

11. *Portal katalohiv slovatskykh bibliotek www.kis3g.sk; Kraieznavchyi slovnyk rusyniv-ukraintsiv, Priashivschyna. Soiuz rusyniv-ukraintsiv Slovatskoi Respubliki, Priashiv, 1999. – 395 s.; Entsyklopediia istorii ta kultury karpatskykh rusyniv. – Uzhhorod: Vydavnytstvo V.Padiaka, 2010. – 888 s.*

12. *Zakryvydoroha O., Ilchenko L., Padiak V.* Olena Rudlovchak. Bibliohrafiia prats ta litopys zhyttia / Vstup. slovo V. Padiaka. – Uzhhorod: Vyd-vo V. Padiaka, 2001. – 160 s.

13. *Ivan Chlanta.* Personálna bibliohrafiia prof. Juraja Baču. – Rezhym dostupu: /http://www.pulib.sk/elpub2/PU/Baca1/pdf_doc/3.pdf /– 174s.

14. *Mushynka M.* Naukovets z dusheiu poeta. Do 60-richia vid dnia narodzhennia Oresta Zilynskoho. –Bavnd-Bruk, 1983. – 58 s.

15. *Babota L.* Zakarpatoukrainska proza II pol. XIX st. – Slovatske pedahohichne vydavnytstvo. Viddil ukrainskoi literatury v Priashevi, 1994. – 249 s.

16. *Babota L.* Poshyrennia knyzhkovykh perekladiv chekhoslovatskoi ukrainskoi literatury cheskoiiu ta slovatskoiiu movamy // Naukovi zapysky. – Priashiv, 1988.– KSUT № 14. – S. 81–92; Tvory Ivana Franka v perekladakh Yuriiia Zhatkovycha ta Hiadora Strypskoho // Naukovi zapysky. – Priashiv, 1990. – KSUT № 15–16. – S. 141 – 145 (Zavdiaky perekladam Zhatkovycha ta Strypskoho na uhorsku Franko stav pershym ukrainskym poetom, z tvoramy yakoho poznaomyvsia uhorskyi chytach);

Znaiomlennia zakarpatskykh ukraintsv z tvorchistiu Tarasa Shevchenka v Avstro–Uhorschyni // Naukovi zapysky. – Priashiv, 1991.– KSUT № 17. – S. 95 – 102.

17. *Adela Fazbíková.* Mikuláš Nevrlý: personálna bibliohrafiia. – Štátna vedecká knižnica, 2001. – 147 s.

18. *Ňachajová M.* Michal Roman. Personálna bibliohrafiia. – šVK Prešov, 2005. – 163 s.

19. Publikačná činnosť Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc. Prešovská univerzita v Prešove Filozofická fakulta Inštitút slovakistických, knižničných a masmediálnych štúdií. – Rezhym dostupu: <http://www.unipo.sk/public/media/15907/Viera-Zemberova-publikacie-11-2012.pdf>

20. *Oles O.* Hrytsevi krashanky. – Priashiv: Slovatske pedahohichne vydavnytstvo, 1965. – 20 s.; Nich na polonyni: dramatychna poema na 4 kartyny. – Priashiv: SPV – Viddil ukrainskoi literatury, 1964. – 66 s.; Falkivskyi D. Raneni dni. – Priashiv: SPV, 1969. – 315 s.; Antonych B. Persteni molodosti. – Priashiv: Viddil ukrainskoi literatury, 1966. – 371 s.; Molnar M. Zabutyi pysmennyk? // Vynnychenko V. Opovidannia. – Bratislava, 1968.

O. Danyliuk-Kulchytska

Ukrainian Literary Scholars from Eastern Slovakia and Their Research Interests (after 1945)

Abstract

Since 1953 the Ministry of Education of ChSR sent local youth to study in Ukraine. In 1955 – 1956 fifty students were sent to study in the universities of Ukraine. Soon there was a comparatively large group of the Ukrainian researchers studying local literature in the Presov region. This scientific interest depended on different external factors, largely on financial political support of the Ukrainian culture in the region. When financing was stopped and political support has disappeared the Ukrainian culture became less popular. New generation of scientists having interest in the Ukrainian researches hasn't come. Till now the majority of the Ukrainian scientists in the region are the same people that worked there 50 years ago.

In the past most of the scientific literary researches in the Presov region was dedicated to works of the local writers and poets. In recent times the scientists have noticed disappearance of the Ukrainian ethnic minority in eastern Slovakia that was fixed in their works.

The scientists of the Presov region have realized the importance of works of the writers forbidden in the USSR and contributed to the publication of unpublished works of A. Oles, D. Falkivsky, B. Antonych and V. Vynnychenko.

Literary and scientific activity of Ukrainians in the Presov region was affected by entering the Warsaw Pact troops in Czechoslovakia in 1968. Many scientists and writers were forbidden to be published, scientific works and fiction literature became communist oriented.

In the 90's of the 20th century the government of eastern Slovakia closed Ukrainian schools as a part of national Slovakization policy. Children do not read Ukrainian anymore, therefore disappeared a Ukrainian reader. Ukrainian literature in the region is in decline. This phenomenon of the rapid rise of science and culture in the region, and their decline is a great example of what a big influence government policy can have on the cultural development of population. Back in 1980 I. Sirka claimed that the fate of Ukrainians of Presov region would largely depend on relations with Ukraine. Now we see what happens to a minority when the parent country does not support it.

У 1960 р. у Пряшеві було створено відділ української літератури словацького педагогічного видавництва, в якому об'єдналися дві редакції — підручників та художньої літератури. Відділ видав близько 1000 різних підручників, методичних посібників та інших шкільних матеріалів і близько 500 назв белетристики та науково-популярної літератури. Серед видань колективні та особисті збірники письменників краю. Вже у 1964 р. при відділі української літератури заснували Клуб приятелів української літератури «Дружба», який нараховував понад 700 членів-передплатників. Видавничу діяльність фінансувало Міністерство шкіл та культури Словацької СР. Цей період піднесення української літератури регіону почав згасати після радянської окупації 1969 р. і практично закінчився після Оксамитової революції 1989 р., коли дотації на видання українських книжок у Словаччині радикально обмежили. З одного боку, новостворена держава Чехо-Словацька Федеративна Республіка потребувала коштів для більш важливих питань, ніж фінансування меншин, а з другого — через небезпеку втрати територій державі нелогічно підтримувати меншину, яка здавна живе на землях, що межують з материнською країною.